

KERTINĖ
PARAŠTĖLietuvai interpretuoti
reikia ir mūsų įnašo

Vėliausiame *The New York Review of Books* numeryje (1990 m. lapkričio 8 d.) istorikas Istvan Deak recenzuoja Avraham Tory knygą *Surviving the Holocaust: The Kovno Ghetto Diary* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990). Straipsnis pavadinamas „Heroism in Hell“. Nagrinėjamas sunkus laikotarpis Lietuvos istorijoje, kada po vokiečių okupacinės administracijos 1941–1944 metais įvykdyto žydų naikavimo išliko gyvi tik 17% Lietuvos žydų kilmės piliečių. Vienu iš pagrindinių klausimų tampa pačių lietuvių atsakomybė ir kaltė dėl tų žudynių.

Tad krenta į akį paskutiniai recenzijos sakiniai: „Lietuvių kaltumas yra nedidelis, palyginus su vokiečių; tačiau kai kurie (lietuviai) baisiai nusižengė, kai tuo tarpu kiti lietuviai, dar kartą reikia tai pakartoti, parodė savo žmoniškumą sunkiausiomis aplinkybėmis.“

Vilnius, Kaunas ir Klaipėda kadaise buvo stebuklingai spalvingi, kosmopolitiški miestai, praturtinę jų daugiataučių gyventojų mokslu ir gabumais. Tas jų spalvingumas ir žavesys dabar jau yra dingę, kaip jie dingę iš didesnės dalies Rytų Europos. Naujosios valdžios atstovai Vilniuje nėra padėję pastangų viešai pagerbti atminimą visų tų etninių grupių, kurios kadaise darė Lietuvą tokia stebuklinga šalis, ar apgailestauti tai, kas atsitiko šimtams tūkstančių jos žydų piliečių. Ar jau nebūtų laikas tai padaryti?

Nelaimingas apsirėikimas. Informuotas skaitytojas galėtų atsakyti, kad autoriaus pridurta paskutinė pastaba yra grynai klaida. *The New York Times*

dienraštį reguliariai skaitas Amerikos pilietis bus sužinojęs, kad Lietuvoje jaunimas tvarko apleistas žydų kapinaites, kad įkurtas smuikininko Jascha Haffetz muzejus, kad Lietuvos Respublikos Aukščiausiojoje taryboje energingai dirba atstovas lietuvištas ir filologas Emanuelis Zingeris, Sąjūdžio Seimo tarybos narys, Žydų muziejaus direktorius. O toliau, verta tarti, kad ir Vilnius, ir Kaunas, ir Klaipėda tebėra spalvingi ir gyvi miestai, nors gal kitaip, negu jie buvo prieš karą. Lietuva tebėra stebuklingas kraštas.

Istvan Deak yra Columbia universiteto istorijos profesorius, vengrų kilmės, tyres Rytų Europos modernių laikų istoriją (neseniai pasirodė jo naujausia knyga apie Hapsburgų imperijos karininkų štabą, pavadinta *Beyond Nationalism*). Nors apgailestina, kad recenzentas nėra turėjęs progos atidžiau skaityti spaudą (tai ko gero yra tapęs nauju daugelio išeivių charakterio bruožu) ir sekti pasikeitimus pasaulyje, šis jo straipsnis atskleidžia platesnę dilemą lietuviams.

Tai pavyzdys, kad Lietuva interpretuojama be savų žmonių įnašo į tą procesą, kuris dabar pareina nuo svetimų mokslininkų malonės. Deak cituojama, tarp daugybės kitų istorinių veikalų, tik viena lietuvių autoriaus knyga — Algirdo Budrecko *The Lithuanian National Revolt of 1911*. Todėl reikia pridėti, iš kitos pusės, kad yra be galo gaila, jog nebuvo pačių lietuvių išsamiai ir nuosekliai renkami duomenys ir skelbiami plačiam

Trys ir Ostrauskas

Keletas minčių apie artėjantį
„Šaltkalvio“ spektaklį

DALIA SRUOGAITĖ

Šių metų vasario 24 dienos *Draugo* kultūriniam priede skaitėme Jurgio Blekaitio supažindinimą su režisierium Juozu Ivanausku. Dabar beveik kasdien mūsų spaudos puslapiuose mirga aprašymais apie svečius — menininkus iš tėvynės. Pirmą kartą išgirstas pavardės dažnai praslenka neįsimintos skelbiamų renginių gausybėje. Tad ir Ivanauskas, nors labai šiltai ir entuziastingai Blekaitio aprašytas, tapo užgožtas vis naujų vardų, ansamblių bei teatrų viešnagių saraše.

Ir štai VIII teatro festivalio Chicagoje programoje staiga pamatome Juozą Ivanauską jo vardą. Atseit šiame festivalyje dalyvaus ir svečias iš Lietuvos. Šios naujovės sudominta, susitikau su režisierium bei jo pastatymo aktorais. Kas jie tokie?

Juozas Ivanauskas

Juozą Ivanauską Blekaitis apibūdina kaip mąstantį, ieškantį prasmės, energingą ir išradimą režisierių, o šio straipsnio kaltininkas Ivanauskas apie save taip sako: „Pirmoji kiek gilesnė pažintis su teatru — apšvietėjo ložėje, dirbant elektriku Kauno dramoje. Ne teoretiška — literatūrinė, bet kasdienio darbo eigoje ši pažintis, galų gale, padėjo man atrasti teatrą. Penkerių metų studijos Maskvoje, pirmieji režisūriniai darbai — tai vis tie patys žingsniai tame kelyje: Samuel Beckett'o „Paskutinė Crapp'o juosta“ Maskvos Mossovieto akademiniame dramos teatre, G. Jankaus „Amžinas pasauliui apie šitą sunkų laikotarpį visos Europos istorijoje. Kaip skaudžiai patiriami ir kaip toliau mums teks patirti, mūsų atsajumas ir nedalyvavimas besivystančios viešos, o ypač mokslinės nuomonės formavime gali brangiai kainuoti.“

p.u.

VIII teatro festivalyje statomo Kosto Ostrausko „Šaltkalvio“ veikėjai: (sėdi) Vytautas Juodka (Šaltkalvis) ir Laima Šulaitytė-Day (Žmona), viduryje — režisierius Juozas Ivanauskas.

Jono Tamulaičio nuotrauka

keleivis“ (regesiu drama apie Vydūną) Kauno dramos teatre, Juozo Glinskio „Nelabųjų raisto repeticija“, Algirdo Landsbergio „Sudiev, mano karaliau“, Kosto Ostrausko „Lozorius“ Klaipėdos dramos teatre.“

Ši lakoniška pasisakymą norėtusi papildyti. Baigęs Kaune Politechnikos institutą ir tapęs elektros inžinierium, Juozas galėjo sėkmingai dirbti savo specialybėje. Tačiau nei karjera, nei geras uždarbis jo nedomino, jam vis kažko stigo, norėjosi surasti prasmingą darbą, kuriame galėtų išsakyti save ir kūrybingai jame dalyvauti.

Šviesdamas Kauno dramos teatrą Juozas pažino teatrinę virtuvę, o užsimezgus žmogiškam kontaktui su režisierium Jonu Vaitkum, rimčiau susidomėjo režisūra. Paraleliai dar dirbo Kauno menininkų namuose — buvo atsakingas už teatrinis renginius. Ten jau jis bandė ieškoti poetinio spektaklio išraiškos.

Ilgainiui Juozas „iklimpo“ į teatrą, į veikalo kūrimo procesą, į kūrybinį darbą ir, galima teigti, surado savo tikrąjį kelią. Apisprendęs pakeisti profesiją, įstojo į garsiąją B. Ščiukino aukštąją teatrinę mokyklą 1983 metais Maskvoje (Lietuvoje tokios mokyklos nebuvo, o į užsienį — visos sienos uždarytos), kurioje po penkerių įtemptų studijų metų baigė režisūros mokslus.

Pati teatrinė-režisūrinė mokykla, sakė Ivanauskas, dar turi savo senas tradicijas ir yra viena geriausių Sovietų Sąjungoje, nors tenai buvo laikomasi „partinės-ideologinės“ linijos, kaip ir kitose teatrinėse mokyklose. Jo kursui vadovavęs Vachtangov'o teatro vyriausiasis režisierius E. Simonovas dar nenutolo nuo to teatro įkūrėjo — Vachtangov'o principų, išleisdavo gerai profesionaliai pasirušiusius studentus. Studijojantieji režisūrą, po pirmųjų aktorinių mokslo metų turėjo kartu dirbti su studentais kaip režisieriai: ruošti veikalus ištraukas, atlikti etudinius pratimus ir pan. Ivanausko pirmieji režisūriniai darbai buvo be įprastos visiems vidinės cenzūros, grynai savitos koncepcijos. Už tokį savavaliavimą teatro vyresnėybė geidė jį išgyvendinti iš Maskvos ir dėl to jo parodomuosius spektaklius vertino neigiamai. Tik užsispyrusiai atkaklus Juozas, kaip ir anksčiau Eimuntas Nekrošius, nepasidavė, negalėjo prisitaikyti, tapo net revoliucionierius, stojęs vienas prieš visus. Visi jo kolegos studentai buvo tyleniai, laikėsi „žaidimo taisyklių“ ir, bijodami būti pašalinti iš mokyklos, saugojo savo kailį.

Tokioje atmosferoje teko mūsų tautiečiui mokytis, laikytis savo nusistatymų, nepasiduoti tikrai komplikuotai situacijai. Apie jo priešdiplominių darbų Samuel Beckett'o „Paskutinė Crapp'o juosta“ (Maskvoje 1987 metais) ir diplominių G. Jankaus „Amžinas keleivis“ (Kauno dramos teatre 1988 metais) nieko neigiamo negalėjo pasakyti nei vyriausias

Juozas Ivanauskas

režisierius E. Simonovas, nei kiti egzaminatoriai. Menas nugalėjo! Juozas Ivanauskas netapo tarybinu režisierium. Jis grįžo į Lietuvą su diplomu, atnešdamas naujas teatrinės patirties, savas režisūrinės traktuotes, savas idėjas, savo talentą.

Giminių iškviestas svečiuosna Amerikon, Juozas nesimetė į elektroninių mechanizmų ieškančių gretas, bet pasirinko svečiams nebūdingai sunkų, sudėtingą, tačiau kūrybingą, idėjinį darbą, nedėkingų sąlygų ribojamame išeivijos teatre. Jis sakė: „Išeivijoje ėmiausi režisuoti, siekdamas pažinti, anot Antano Škėmos, aktorius tremtyje dalia. Nei skurdžios spektaklių išleidimo galimybės, nei aktorių profesionalumo, teatrinės patirties stoka, negali nustelbti įsitikinimo, jog atliekamas darbas — prasmingas.“

Susidomėjęs Kosto Ostrausko drama „Šaltkalvis“, Juozas ją ir pasirinko teatro festivaliui. Šią dramą intensyviai repetuoja su dviem Chicago aktorais: Laima Šulaitytė-Day ir Vytautu Juodka. Nepaprasta kombinacija šio būsimo spektaklio trijulės: Laima, baigusi University of Illinois dramos studiją, čia užaugusi, pati jauniausia. Vytautas — ne mažai vaidinęs išeivijos pastatymuose, bene dvigubai už Laimą vyresnis, gimęs ir jaunas dienas

sakydama: „Man labai įdomu žinoti, kuo jumis dirbti. Iš jūsų gaunu labai daug naujo, ko niekur kitur dar nemačiau. Tikrai man yra didelis garbė su jumis dirbti“. Laima Šulaitytė iš tiesų labai vertina išeivijos sceninį darbą, sakydama, kad nors ir varganas tas lietuviškas teatras, bet reikia jį palaikyti ir per jį skleisti lietuvišką žodį.

Vytautas Juodka

Paskutinį kartą matėme Vytautą scenoje bene prieš 24 metus... Pačioje mūsų išeivijos dalios pradžioje, dar Bostone, jis lankė Henriko Kačinsko dramų studiją, dalyvavo ten statomuose spektakliuose. Persikėles Chicago, jau 1950 metais čia debiutuoja Antano Škėmos „Živilė“, Jurgio Blekaitio pastatyme. Po to — įvairūs vaidmenys daugelyje veikalų: Eugene O'Neill'o „Anna Christie“, Algirdo Landsbergio „Vėjas gluosniuose“, Jean Anouilh'o „Antigona“, Antano Škėmos „Vienas ir kiti“, Birutės Pūkelevičiūtės „Aukso žašpis“, Kosto Ostrausko „Žaliojo lankelė“, „Pypkė“, „Duobkasiai“ ir kt.

Pokalbio pradžioje Vytautas kratėsi aktorius vardo, esą jis jokių aktorystės mokslų nėra išėjęs, nėra profesionalas, be to, jau jis ir „nabašnikas“, ne taip seniai vieno recenzento nusiustas į aną pasaulį... Čia Juozas Ivanauskas taikliai pažymėjo, kad, suvaidinęs daugelį sudėtingų vaidmenų su mūsų žymiais režisieriais, Vytautas jau gavo nemažai praktikos ir turi pakankamai žinių, be to, juk visą laiką domėjosi teatru, todėl scenos menas jam tikrai nėra svetimas.

Pavasari, kada Juozas pakviestas į vaidinti, Vytautas, nepatikėjęs, kad kas nors realaus galėtų išsivystyti, mandagiai sutiko. O, reiklus Juozas, rudenį vėl čia atsiradęs, jau kvietė Vytautą repetacijon... Sugrįžti, po tiek metų nebuvus scenoje, niekam nėra lengva, tad Vytautui vienaip, kaip ir Laimai kitaip, įsijungti į veikalo ruošą pradžioje nebuvo paprasta. Juodka pripažino: „Jeigu Juozas nebūtų uždegęs veikalo kėpurės ir batų, kažin, ar kas būtų išėję. Dabar viskas pasikeitė, atsistojo kito šviesoj“.

Šaltkalvio vaidmuo yra jam sunkus, sudėtingas. Be to, režisieriaus metodas visai kitoks nei Blekaitio, Valiuko ar kitų režisierių. Iš pradžių jam viskas buvo svetima, neįprasta, tačiau, repetacijom įsibėgėjęs, darbas darėsi kaskart įdomesnis, atsirado kūrybinės liepsnelės, stiprus charakterio ieškojimo motyvas, noras viską išsiaiškinti, surasti, supaprasti ir iš to „kažką padaryti“ — sakė Vytautas. „Aš tikėjau, surasti personažą, kuriuo galėčiau savo sielą išsakyti“ — užbaigė jis, pacitavęs Vytautą Mačernį. Iš pokalbio buvo matyti, kad tokį personažą Vytautas Juodka jau yra suradęs.

(Nukelta į 4 psl.)

Šiame numeryje:

Dėl Lietuvos interpretavimo • VIII teatro festivalis: „Šaltkalvis“ ir „Amerika pirtyje“ • Antano Vanagačio šimtmečio koncertas • Atvirukai iš Washington'o (2) • Danutės Žilaitytės proza ir eilėraščiai • Naujos knygos • Dailininkė Ramunė Kmieliauskaitė

Recenzijos vietoje

(Po Antano Vanagaičio šimtmečio paminėjimo)

LORETA
VENCLAUSKIENĖ

„Margučio“ radijo vedėjas Petras Petrutis nerimavo: ar besuirinks į Jaunimo centro didžiąją salę žmonės į Antano Vanagaičio šimtojo gimtadienio progą ruošiamą koncertą? Petručio apsaikčiavimu, tą savaitgalį bus bene penkiolika kitokių lietuviškų renginių.

Tiesą sakant, salė nuo žmonių nelūžo kaip ankščiau, kada parapijų svetainėse, o vėliau — didelėse miesto salėse — pasirodymus ruošdavo pats Vanagaitis. Liudininkų teigimu, juokas ir dainos tada tikrai atgaivino amerikietiška katilė baidančią ištirti lietuvių. Nauja banga ji užliejo lietuvišką radijo laidą ir *Margučio* žurnalą.

Žinia, lietuvių Lietuvoje ir lietuvių Amerikoje gyvenimams skirti. Savame krašte lietuvių logika pasireiškia per valstybingumo išlaikymą (ar jo atstatymą, kaip yra dabar). Kuo sėkmingiau vystosi politika bei ekonomija ir menai, tuo toji lietuvių akivaizdesnė. Ji atspindi kultūroje; ir jei pastaroji pakankamai visapusi, jos pozityvi jėga gali būti pastebėta tarptautiniu mastu. Todėl neveltui yra kalbama apie kultūrą politikoje, prekyboje, moksle, menoje bei žmonių santykiuose; ir šie žodžiai reiškia daugiau nei „gražų elgesį“, pasirašant prekybos sutartį, priimant politinį nutarimą ar įvertinant meno kūrinių. Šia prasme kultūra — tai reiškinio *supratimas, įvertinimas* ir to pažinimo padiktuotas *veikimas*.

Harmoningas politikos, ekonomijos ir menų vystymasis nepriklausomoje valstybėje anksčiau ar vėliau išugdo vadinamą tautinį prestižą. Kiekviena tauta ir valstybė siekia autoriteto, įtakos ir pagarbos, ir tas procesas niekada nesibaigia. Pastaruosius penkiasdešimt metų Lietuva, tarptautiniu požiūriu,

Antanas Vanagaitis (1890-1949). Adomo Varno portretas.

Edvardo Mankaus nuotrauka

neturėjo jokio politinio ir ekonominio prestižo. Vienintelė sritis, kurioje tautinė savigarbą galėjo bandyti įgyvendinti, buvo meninė kūryba. Ypač ta, kuri prieštaravo ideologų siūlytiems minties ir formos stereotipams. Susiformavo abstrakti, simbolių kalba. Dažniausiai ji skelbė idėją: kančia-auka-praskaidrėjimas. Nežiūrint keisčiausių varžymų, į atgijusią Lietuvą tik menams pavyko įnešti išlaikytą profesinį ir tautinį prestižą. Gaila, kad visiškai suardyta ekonominė sistema dabartinei Lietuvai trukdo grei-

tai platinti muzikos, dailės, teatro meną tarptautiniu mastu. Tačiau grįžkime į Antano Vanagaičio laikų lietuvišką Ameriką ir pasvarstykime lietuvių pasireiškimo galimybes svetimoje žemėje. Kadaise tautinį prestižą čia atspindėjo tik lietuvių uolumas ir darbštumas anglių kasyklose, gyvulių skerdyklose, fabrikuose ir plantacijose. Lietuviai būrėsi į parapijas, pasistatė bažnyčias, išlaikė šeštadienines mokyklas. Atvykėlių lietuvišką veikimą skatino instinktyvus noras išlikti. Tačiau jų vaikai ir vaikaičiai tokio jausmo nebeįturi.

Jie neliūdėjo dėl tos žemės, kurios nebuvo matė. Tai gilino ir šiaip sunkiai išvengiamą tėvų ir vaikų konfliktą.

Antanas Vanagaitis tuos vaikus ir vaikaičius sugebėjo savaip lietuvių sudominti. Savotiška tai buvo priemonė: humoras. Įkūręs žurnalą *Margutis*, jis skelbė: „Dainuokime, linksminsimės visi ir visos, nes juokas prailgina mūsų gyvenimą. Kas visada susiraukęs, tas nuo lavono neatskiriamas ir jau seniai grabe guli. Margutis visus prajuokins, Margutis sukurs Naują Lietuvą čia Amerikoje. Mes vargu ar begrišime į gimtąją šalį, o jei grįšime, tai mūsų vaikai čia liks, todėl jų be spausdinto žodžio negalime palikti. *Margutis* — Amerikos lietuvių jaunimo laikraštis. Jis rašys apie „jazzą“ ir duos lietuviškų vertimų... *Margutis* puos tavo buveinę ir retkarčiais primins Tau, kas Tu esi ir kuo turi būti...”

Margutį skaitė tūkstančiai, artisto įdainuotas plokšteles pirkė dešimtys tūkstančių. 1930 metais Columbia bendrovė pardavė Vanagaičio (vieno ir su ansambliu) įdainuotų plokštelių 150 nuosimčių daugiau, negu kad visų kitų tautybių plokštelių, kartu paėmus. Apie tai rašė Juozas Žilevičius straipsnyje iš knygos apie Vanagaitį (1954, p. 157).

Vanagaičio publika buvo jaunimas: „mažiesiems pianistams reikalinga duoti lengvųjų kūrinių. Tai yra pamatas lietuvių. Žiūrėkite, kas pasidarė su mano papliauškomis plokštelėmis. Parduodama tūkstančiais, tik deka vaikų! Su *Margučiu* tas pats biesas. Kai tik telpa lengvas gabalėlis pianinui, tai ir *Margučio* pareikalavimas didesnis“ (iš laiško Juozui Žilevičiui 1930 metais). Tokie tad rezultatai po šešerių Vanagaičio veiklos metų Amerikoje. Į ją jis atvyko 1924-aisiais.

O pradėta buvo nuo vodevilių, nuo užkrečiančių linksmų balaganinių vaidinimų. Jūs paruošę, Vanagaitis keliavo po lietuviškas kolonijas kartu su Juozu Olšausku ir Viktoru Dineika bei vėliau prie jų prisijungusiais J. Dikiniu su žmona. Linksmi buvo vaidinimai, juokin-

Dainavos ansamblis, atlikęs programą Margučio surengtame Antano Vanagaičio kūrinių koncerte Jaunimo centre, Chicagoje, spalio 13 dieną. Dešinėje — ansamblio dirigentas Darius Polikaitis.

Po Margučio surengto koncerto — Dainavos ansamblis ir solistai. Iš kairės: ansamblio dirigentas Darius Polikaitis, pianistas Manigirdas Motekaitis, solistai Algirdas Bezas, Audronė Šimonaitytė-Gaižiūnienė ir Jonas Vaznells.

...o tai savo ruožtu atverdav naujas kultūrinės veiklos galimybes. Vasarą Vanagaitis pradėjo ruošti didelius pasirodymus parkuose, žiemą — didelėse, geriausios rūšies viešbučių salėse. Didingomis pasidarė Lietuvos Nepriklausomybės iškilmės, o ir kitomis progomis lietuviška (Nukelta į 4 psl.)

Nijolė Jankutė

Atvirukai iš Washington'o

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Šešioliktoji gatvė — sovietų ambasada. Ši vakarą čia pokyliaus prezidentas Bush, kaip Gorbaciovo svečias. Anot Biliūno Juozapotos, bus daug ponų ir visi gražūs. Pasipuošę gudriomis politikų šypsenomis, keldami brangių gerimų taures, girs vienas kitą, tuščiažodžiaus apie žmogaus teises bei demokratiją ir pasakos anekdotėlius, pajukdami tą teisių reikalavimus. Bus čia šaunų damų su tikrais perlais ir deimantais ant tuščiavidurių krūtininių, bus žavių artistų, trokštančių paglostyt „Gorby“ ranką ir sužavėt jį kapitalistišku „sex-appeal“iu, kai poniai Raisai asistuos ponas Baker III, o gal ir pats prezidentas... Tik gaila, kad šio baltiaus šeimininkas, sovietų ambasadorius, nepakvietė lietuvių...

Bet mes vis tiek jau čia, kad ir nekviesti, kad ir už vartų. Iš tikrųjų net trys blokai nuo tų vartų. Trispalvėmis marguoja užtvarta gatvė, nuo šūkių — spengia ausyse. Pokyliautojai mus matys ir girdės.

Abipus gatvės šaligatviai nutvinę lietuviams. Daina seka daina, šūkis seka šūki. „Mr. Bush, Mr. Quayle — Lithuania is not for sale!“ „One-two-three-four open up the Baltic door!“ „Five-six-seven-eight — 50 years is much too late!“ „Russians go home — leave us alone!“

Stoviu ant paties šaligatvio kraščiuko, minios prispausta prie policijos automobilio. Netoliese jaunas vyras su galingu megafonu diriguoja šūkius. Balsai audringom bangom daužo pastatų sienas ir sprogdina ausis.

Lietuvių demonstracijos Washington'e Gorbaciovo ir Bush'o susitikimo metu — plakatai Šešioliktojoje gatvėje, netoli Sovietų ambasados, šių metų birželio 1 dieną.

Aleksandro Juozapaitio nuotrauka

Šešiolikta gatvė pirmyn, atgal zuja tai policijos, tai TV ar spaudos atstovų mašinos. Jau greit turi atvykti ir pats prezidentas. Mūsų šūkių tankėja ir karštėja. Atrodo, net oras nuo emocijų įkaito.

Prezidentas, žinoma, neatvažiuos šita gatve. Jis negadins sau ūpo prieš balių pas savo naujai atrastą „geriausią draugą“. Be to, lietuviai

šiuo metu jam labiau „nevirškinami“, negu brocoli!

Gatvės pakraščiais žingsniuoją daug policininkų. „Keep off the street! Keep off!“ kartoja jie, ir mes mandagiai laikomės tvarkos. Gal todėl mažai TV kamerų. Žinija mėgstą žūlius, nesuvaldomus demonstrantus.

Pro šalį, sireng virdkdamas, pralekia juodas limuzinas. Šalia manęs stovėjęs senyvas vyras, nešinas vaizdinga Hitlerio-Stalino karikatūra, keikdamas puola gatvėn. Galbūt jis manė, čia pravažiuoja prezidentas. Nebeišlaikė nervai. Jis kažką šaukia apie Sibirą, o keli policininkai jį stumia atgal. Tuo pačiu akimirksniu prisistato ir korespondentas su TV kamera. „Taip. Mums reikia dozės įžulimo“, galvoju sau.

Kad jo reikia, vėliau patvirtina ir čikagiškės skautininkės, Irena ir Marytė, pasakodamos, kaip juodvi, uniformuotos, nešinos didelė vėliava ir rusiškai išrašyti plakatu, perėjo gatvę netoli sovietų ambasados, neuolaudžiai paaiškinusios policijai, kad kaip pilietis ir mokesčių mokėtojas jos turinčios teisės pereiti bet kokią gatvę. O vėliava? O plakatas? Gražinam į autobusą. Ar norit, kad ant grindinio pamestumėm?

Taigi. Dvi truputį įžūlius sesės įžengė į nuo lietuvių saugomą zoną ir buvo pasveikintos kelių ambasadon skubančių amerikiečių: „Hold on, Lithuanians! We're for you!“

Pradeda temti. Virš Šešioliktos gatvės pateka mėnulis. Bet mūsų jaunimas dar neužkims. „What do you want? Freedom!“ nenustoja aidėti. Daugiau triukšmo ir naujų šūkių prideda atbildėję kubiečiai. „Cuba-si! Castro-no!“ „Lithuania-si! Gorbachev — no!“ Atsiranda ir armėnų būrelis. Visi jauni. Dega juodos akys, sklaistosi juodi plaukai. „Jerevan will be free! Vilnius will be free!“

Veidai įmiršusiam pagavime, rankos supa armėnišką vėliavą. „Jerevan, Jerevan! Vilnius, Vilnius! Will be free!“ Man karšta, i juos žiūrint. „Jerevan will be free! Vilnius will be free!“ šaukiu kartu.

Skirstomės labai pamažu. Staiga minioj pamatau veidą, kurį pažįstu tik iš nuotraukų laikraščiuose, tik iš paveikslėlio su kalinio malda. Kunigas Sigitas Tamkevičius! Sustabdau ir prašau autografo. Jis nustemba, kai paduodu paveikslėlį su jo malda: „Mūsų laukia piktas pasaulis. Nebijokime jo... Dievas perves per visas audras“.

Kad pasaulis piktas, dar kartą aišku, kai vakaro žinių TV laidos skiria mūsų demonstracijai gal 20 sekundžių, o žurnalistų diskusijose visi garbina Gorbaciova, tartum jis būtų demokratijos išradėjas. Gi iškalbus rusas Vladimir Posner džiaugiasi, kad viršūnių pasitarimo netrukdyt jokios demonstracijos. Ešą nebuvo nei žydų, nei lietuvių!

Birželio 2 d. 45-oji sovietinės blokados Lietuvai diena.

Rytą bėgu į motelio vestibulį pirkti *Washington Post*. Nebėra! Bendrakeleiviai buvo greitesni už mane, bet Genė paskolina laikraštį.

— Nieko gero, — sako ji, rodydama trumpą straipsnelį — „Jie atvyko pamatyti, paliešti, protestuoti“.

Korespondentė Linda Wheeler rašo apie entuziastingą minią, pasitikusią Gorbaciova: Pasaulio vadas! Gorby, būk mūsų prezidentas! Aš jį paliečiau, ach, aš jį paliečiau!

„Bet buvo ir tokių, kurie mūsų svečių nesižavėjo“, rašo toliau korespondentė, „gal koks 1,000 Lietuvos nepriklausomybės remėjų mavo savo vėliavomis ant Kapitoliaus laiptų, reikalaudami, kad Sovietų Sąjunga nutrauktų ekonominę blokadą Lietuvai ir kad prezidentas Bush pripažintų nepriklausomos Lietuvos vyriausybę“.

Tik tiek? O toliau laikraštis pilnas „deimanių“!

„Mes jaučiame giminystės ryšius su tais,

kurie trokšta būti laisvi!“ — prezidentas George Bush.

„Pasaulyje vyksta komplikutas ir dramatiškas „perestroikos“ procesas, paremtas demokratiškumu, humanizmu ir žmogaus teisių bei laisvių respektu!“ — Michail Gorbaciovas.

Siandien 45-oji sovietinės blokados diena Lietuvoje. Žmonės be šilto vandens, be vaistų, be kuro, bet šio antihumaniško veiksmo iniciatorius apdovanojamas Albert Einsteino ir Martin Luther King taikos premijomis, FDR laisvės medaliu, istorinio žmogaus ir tarptautinės taikos premija!!!

Tik politiniai *Washington Post* šaržai siek tiek atmiešia karčią nuotaiką: Bush Gorbacioviui: „Žiūrėk, Mykolai, iš šito tasko: kai Rusija atsiskirs nuo Sovietų Sąjungos, baltams nebebus nuo ko atsiskirti!“ Ir vėl:

Demonstracijoje Washington'e — Aukse Kane iš Chicago.

Aleksandro Juozapaitio nuotrauka

Meilė ir užuojauta žmogui

Danutės Žilaitytės „Šulinių krašte“

PETRAS MELNIKAS

Trumpais, taikliais sakiniiais aprašyti paprastų žmonių gyvenimus, be to, tekste leisti dominuoti trapiems gyvenimiškiems dialogams, atrodo yra charakteringusia Danutės Žilaitytės stiliui jos apsakymų rinkinyje *Šulinių krašte* (1989). Šiame rinkinyje apsakymų yra sudėta gan daug ir gal todėl autorė juos padalija lyg į tris atskirus rinkinius, grupes, net poskyrius, leitmotyvams pasirinkdama kurį nors jai prie širdies tinkantį apsakymą.

Pirmoji grupė „Chrizantemos“ turi dar lyg padalinį trumpelių škiečių, pavadintą „Iš žalių sasiuvinio“. Apsakyme „Chrizantemos“ – žmogaus gyvenimo ironija. Pasiturinčiam, kaimyno dukrai dosniam Valaičiui mirė žmona. Žmonės kalbėjo, kad Valaitis greit ves, nes turtingas, pralobęs pardavinėdamas gėles. Bet po mėnesio tragedija: vagys jį užmuša, ieškodami jo pinigų.

Antroji grupė „Pavasario alsavimas“ įterpti „Aidai“, trys vykę gabalai apie vežimus į Sibirą, karą ir kaip maži vaikai tai pergyvena. Liūdna, kai nuo išvežtos šeimos berniuko šalinasi net jo draugai. Apsakyme „Pavasario alsavimas“ aprašomos gražios, kaip dvi seserys, duktė ir motina. Jos išleidžia jų namuose apsigyventi tapytoją. Motina tiki, kad gal jis ves jos dukrą. Bet dailininkas įsimyli motiną, ir dukra, tai pastebėjusi, kenčia.

Trečiajame padalinyje „Paukščiai viršum vaivorykštės“ to paties pavadinimo trumpas apsakymas baigiamas mįslingai. Jurgita atėjusiai nebylei perskaito laiška, gautą iš giminaitės Saulės, kuriai gimė sūnus. Nebylė patenkinta. Matyti, kad ji tikisi, jog jai atiduos auginti mažylį, ir ji jau nebebus vieniša. Bet Jurgitos Tadas tuo visai nesidomi, jis net priešingas. Jis tik rodo Jurgitai vaivorykštę, pasirodžiusią virš Nemuno, ir Jurgita vos nepravirka. Šiame padalinyje yra ir ilgesnių apsakymų ir, nors kai kurie iš jų panašūs, savo

Danutė Žilaitytė-Juškaitienė

apimtimi jie teikia knygai kiek įvairumo. Šioje paskutinėje dalyje įdėtas ir visos knygos titulinis apsakymas „Šulinių krašte“. Tai mįslingas, simbolika paremtas gabalas. Serganti mergina Sigutė kartais girdi apylinkės šuliniuose muziką. Iš tos muzikos ji sprendžia, ar ilgai gyvens.

Daugelis apsakymų sukasi apie kuo nors negaluojančius, sergančius ar sunkiai gaunamais vaisiais besirūpinančius žmones. Yra ir daugiau vykusių, čia nepaminėtų, apsakymų. Juose visuomet jaučiama gili užuojauta tai seniems žmonėms, tai vaikams, tai jaunimui. Paliečiami švelnūs

santykiai tarp vaikų ir suaugusiųjų, tarp brolių, seserų, giminių. Tie santykiai tačiau kartais virsta egoistiškais, yra kėsinausi artimą išnaudoti, jam net pakenkti. Skaitytoja patraukia autorės nepaprasta meilė žmogui, kuri prasišviečia beveik kiekviename knygos puslapyje.

Rašytoja Danutė Žilaitytė gimė 1932 metais Veliuonoje. Baigusi Vilniaus universitetą, dirbo *Mūsų sodų* redakcijoje, „Televizijos ir radijo komitete“. Be prozos rašo ir poeziją bei kuria vaikams. 1987 metais išleido anksčiau apsakymų rinkinį *Mėlyna upė su geltonom salom*.

Danutė Žilaitytė

Maža neužmirštuolė...
Bet kaip sunku
ją nešti.
Padėkit, vėjai.
Padėkit, paukščiai. –
Ir jums per sunku? –
Ta neužmirštuolė –
tai mūsų laisvė.
Kas padės ją nešti?

Dievo rankos.

Užmiršau juodas dienas
ir vergiją.
Kokia žalia žolė.
Kiek auksinių bičių. –
Kai Tu priartėjai, Viešpatie,
nusięsčiau. –
Būk toli, kaip saulė.
Bet visada šviesk.

Šaukiame: laisvės! –
Kodėl niekas
neklauso?
Gal mūsų šauksmas –
Tik lapai vėjų?...

Vakaras ant žolės
patiesė žydą skraistę,
pilną gėlių
ir miglos.
Virpa žaigždes.
Vaikai dėkoja Dievui
už dieną.
Padėkoti ir mudu.

Baltas mėnulis.
Sode vyšnia žydi.
Tokia tyli,
tokia paprasta, –
kaip Dievo žodis.

Nepalik, Viešpatie,
mūsų vienu.
Žiūrėk, kaip verkia
vaikai.
Ir ministrai.
Ir juokdariai. –
Pasiimk mūsų laiką.
O mūsų nepalik.

Isiklausyk,
kaip jie šaukia,
kaip nekenčia,
kaip stengiasi mus
vėl ištumt į vergiją.
Neatiduok savo vėliavos,
savo gėlės,
savo priesaikos.
Neatiduok tikėjimo.

EILĖRAŠTIS KAZIUI BRADŪNUI

Sudejavo žolė,
prakalbėjo kalnai:
Gelbėkit Lietuvą!
– Kur tave nuvežti,
kur paslėpti? –
Gelbėkit Lietuvą!

Šviečia saulė
neužmirštuolės.
Supasi sūpuoklėse
vaikai.
Ramiai plaukia upė.
Svetimi tankai sostinėj –
lyg piktieji angelai. –
Gyvenam, nes turim
ir duodam.
Ir begalinė Meilė
saugoja mus.

1990, gegužė

Danutė Žilaitytė-Juškaitienė, gimusi 1932 metais – poetė, prozininkė ir vaikams literatūros rašytoja. Yra išleidusi knygas: *Mėlyna upė su geltonom salom*, *Pabudėk su manim*, *Šulinių krašte*. Čia spausdinami eilėraščiai yra iš spaudai paruošto jos naujo poezijos rinkinio *Neužmirštuolė ir dulkės*.

„Nenusimink, Mykolai! Nu... praradai imperiją. Pasitaiko... Betgi turi daug draugų... Nu, pavyzdžiui – mane... viena...“

Po pusryčių važiuojam į garsiąsias Arlington kapines padėt vainiką ant Nežinomo kareivio kapo.

Kapinės jaukios: švelnios žalios kalvelės ir lomalės. Aukštyn, žemyn vingiuoja takai, pilni lankytojų. Daugiausia, atrodo, ekskursijos, vaikai ir jaunimas.

Mūsų lietuviškasis būrys užplūsta taką į Nežinomo kareivio kapą. Nuo vartų iki ten geras galiukas, o diena karštėja. Kai mes, čikagiškiai, pasiekiam „Tomb of the Unknowns“, randam ten minią lietuvių iš kitų miestų.

Kaip ir viskas sostinėje, taip ir paminklas Nežinomiesiems masyvus, ispūdingas pastatas-mauzoliejus. Pats kapas tačiau paženklintas žemu marmuro kūbu. Jo rūstus paprastumas jaučiamas iškalto įrašo: „Čia guli garbėje Amerikos kareivis, žinomas tik vienam Dievui“.

Jaunutis, lieknutis marinas eina sargybą gerai išmankštintais, smulkiais, beveik baltais žingsniais. Didelis skirtumas nuo vaikystėje matyto Wehrmacht'o žygiavimo – „Alle Strassen zu marschieren in die weiße Welt“, na ir jam panašaus Raudonosios aiškios paradoso... Matyt, žygiavimo precizija tiesiogiai proporcinga pasaulio užvaldymo idėjai...

Mano akys, papratusios prie didmiesčio jaunolių kiurų džinsų „garderobo“, džiaugiasi išblizgintu sargybiniu. Kaip malonu, kad Amerika dar moka pasipuoti ir atiduoti pagarbą, kur reikia!

– It is requested to be silent! – garsus ir kietai mandagus nuskamba jaunojo sargybinio balsas. Lietuviai pagerbia Nežinomą kareivį.

Puikus, trispalvis, su Vyčio kryžiumi vainikas iškilmingai perduodamas sargybiniui. Priklaupęs ant vieno kelio, jis paguldo vainiką prieš paminklą, trimitininkui trimtuojant „Taps“. Momentas iškilmingas ir graudus. Prisimenu vaikystėje matytą ceremoniją Kaune prie Lietuvos Nežinomo kareivio

kapo. Ten skambėjo varpai, žygiavo Nepriklausomybės kovų invalidai... Sunku tikėt, jog vis dėlto sulaukėm, kad Nežinomo kareivio kapas Kaune vėl atstatytas.

Grižtant į autobusų aikštę, mane pralenkia jauna moterėlė, vedina trimis vaikais.

– Mama, kas ta Lietuva? – klausia vienas.

– O, tai tokia Rusijos dalis, – atsako ji, ir šventiška mano nuotaika subyra į šukes.

Prisivijusi aiškinu. Bet moterėlė skuba. Jai gi nesvarbu nei ta Rusija, nei ta Lietuva.

– You not Russians? Is that so? –

Penkių mėnesių žinios ir intensyvūs komentarai apie Lietuvą JAV televizijoje, atrodo, toli gražu nepakako atsvert penkiasdešimt metų rusiškos propagandos.

Demonstracijas baigiam prie Kapitoliaus, dainuodami „Lietuva brangi“. Kaip greit ta daina tapo antruoju himnu! Pasirodo, ir dai-

Jaunimas demonstracijose Washington'e netoli Sovietų ambasados šių metų birželio 1 dieną. Aleksandro Juozapaičio nuotrauka

noms ateina laikas sužibėti. Tie žodžiai ir ta melodija – tartum dabar parašyti – nuostabiai dainuojantys revoliucijai. Stebėtina, kaip tauta pasirenka išlikimo kovos ginklus pagal savo charakterį: prieš pirmąjį Atgimimą – knyga, prieš antrąjį – daina...

Ranka rankon, petys petin siūbuoja eilės dainuojančių žmonių. Kūnu dilgsi maži širpuliai. Atrodo, visos oras jelektrintas nematomom kibirkštīm. Ne tomis, kurios padega ir sprogdina, bet kurios sulydo į viena. Ir aš – maža grandelė, įlydyta į tą dainuojančią grandinę, amžinai, neatskiriamai...

Prie išsiskiriant į savo miestus ir miestelius, visi dalyvaujant mišiose Nekalto Prasidėjimo Marijos šventovėje – National Shrine. Tai turbūt viena iš gražiausių bažnyčių, kurias esu mačiusi. Ispūdingas ir jos vidus, ir jos išorė, ir jos milžiniškas dydis. Vien tik kupolas, išdabintas auksinėmis ir žydomis spalvomis,

siekia 239 pėdų aukštį, o lieknas bokštas, vadinamas Riterių, dar šimtu pėdų aukštesnis. Šventovės architektūra, nors šiuolaikinė, bet persunkta romaniška-bizantiška dvasia.

Viduje žmonių labai daug, bet, atrodo, galėtų lengvai sutilti dar pora tokių kaip mūsų demonstracijų.

Prieš mišias dar spėju apžiūrėti lietuvių, Šiluvos Marijos, koplyčią. Ji dailininko Vytauto K. Jonyno išpuošta visa mums brangia simboliška, traukia susikaupti ir tyliai pasidžiaugt, kad štai yra toks mielas lietuviškas kampelis svečioje šalyje.

Didįjį šventovės altorių dominuoja majestetiška Kristaus Nugulėtojo mozaika. Čia Viešpats pavaizduotas triumfališkoj pozėj, apsuptas karališku purpuru ir šv. Dvasios liepsna. Jo akys veria teisingumui. Jis toks, kokį įsivaizduoju ateisiantį „galybėje ir didenybėje“. Bet jis manęs negąsdina. Jis – guodžia, kad Tiesa yra, kad ateis ilgai laukiamas teisingumas.

Klausau kunigo Sigito Tamkevičiaus pamokslą, žvelgdama į šį meno kūrinių, ir jaučiu, kaip jie vienas kitą papildė, kaip rišasi Gulago tremtinio žodžiai su Tiesos pergalės viltim.

Vėlyva popietė pajudam namop. Nors ir nuvargę, bet „politikuo“ nenustojam. Autobusas užia labiau mūsi balsais, negu savo motoru. Mes – pikti, ironiški, sarkastiški. Jausmai liejasi iš nuvilto ir papiktintos širdies.

Jei maža veidmainystė skauda, tai grandioziška, kurią per šias dienas patyrėm, apstulbina. Dar nežinom, kaip skaudės, nes dar vis nenorim tikėti...

Vartom laikraščius, ieškodami tiesos balso ar bent logiškos gaidos šių dienų hipokrizės kakofonijoj. Bet jų mažai: vienas kitas nedrąsus pyptelėjimas. Visi nori būti madingi, o paskutinė mada – „Gorbomanija“.

Tačiau užtinkam vieną ryškų „tyruose šaukiantį solo“. Žurnalistas – Charley Reese, straipsnis per dvi skiltis – „Munich once again“. Dabartinės JAV politikos Lietuvos at-

Naujos knygos

• Alė Rūta. **MĖLYNO KARVELĖLIO ŠVIESA**. Novelinis romanas. Chicago: Akademinio skautų sąjūdžio Vydūno Jaunimo fondas, 1990. Aplanko piešinio ir knygos meninės išvaizdos dailininkė – Rasa E. Arbaitė. 288 puslapiai. Kaina – 12 dolerių. Knyga gaunama „Drauge“.

Šis veikalas laimėjo Lietuvos Šaulių sąjungos Simo Kudirkos kuopos New York'e ryšium su Lietuvos krikšto 600 metų sukaktim paskelbto romano ar novelių rinkinio konkursą. Knyga pavadinta noveliniu romanu. Ją sudaro 26 novelės, kuriose pinaš trys gyvenimo istorijos. Centrinė knygos veikėja – dainininkė Vincė Jonuškaitė. Beveik visuose pasakojimuose ji ir sutinkama.

Knygos centrinė tema yra ilgesys. Kultūros istorikui knyga bus įdomi kaip vienos lietuvių moterų kartos jausmingumo stiliaus dokumentas. Autorės bandymas įdomus ir ypač sėkmingas ten, kur apie jausmus kalbama taupiai: „Jis bandė švilpaut savo melodiją, bet kilo vėtra; vėtroj maži švilpesiai nesigirdi!“ (p. 86).

Knyga skaitoma lengvai ir be įtampos. Skaitytojui gal truputį lieka klausukų novelių „Kartus pipiras“ ir „Gelianti bitė“ funkcija kūrinio plane. Tačiau ir jos pasakoja įdomias istorijas. Naujoji Alės Rūtos knyga savo vėl šviežia tematika gražiai įsirišiuoja šalia gausių kitų jos prozos kūrinių – ne tik rašytojos korpuse, bet ir mūsų bibliotekose.

Indrė Tījūnėlienė iš Buffalo Grove, Illinois – Šešiolioktos gatvės kampas Washington'e. Aleksandro Juozapaičio nuotrauka

žvilgiu į vatą nevyniodamas, Mr. Reese veidmainystę, melą ir oportunistą vadina tikraisiais vardais, straipsnį baigdamas: „Lietuva buvo mums egzaminas, kurio neišlaikėme. Ji nieko neprašė, tik paramos žodžio. Bet ir to negavo, nes Rusijos lokys suurzgė „hands off“ ir Vakarų demokratijos... bailiai pasislėpė po savo skėčiais...“

Už langų jau naktis. Rimsta balsai, ima snaust nuvargę bendrakeleiviai. Tolumoj blykčioja amalas: kažkur eina audra. Bet netrukus išaus Sekminių rytas. Prisimenu, kunigas Tamkevičius sakė „nuniokotai Lietuvai reikia Sekminių stebuklo, pakeičiančio širdis ir protus...“ Bet man rodo, jo dar labiau reikia Vakarams.

„Vaidilutės“ teatras ir jo statoma „Amerika pirtyje“

EDVARDAS ŠULAITIS

VIII Šiaurės Amerikos lietuvių teatro festivalyje, kuris prasidės lapkričio 15 dieną (tęsis iki lapkričio 18 dienos) dalyvauja penkios teatro grupės, iš kurių dvi — Chicagos. Viena iš jų yra „Vaidilutės“, o kita — specialiai šiam festivaliui sudarytas vienetas, kurio likimas po festivalio nežinomas. Šios dvi grupės yra giminingos, nes turi tą patį režisierių, pasidalina aktoriais, ir pirmoji teikia moralinę paspirtį antrajai.

„Vaidilutės“ yra pats jauniausias festivalyje dalyvaujantis teatrinis vienetas, jeigu neskaitysime Chicagos lietuvių vaidintojų grupės, kuri, kaip minėjome, buvo sudaryta specialiai šiam festivaliui. Jeigu Hamilton'o „Aukuras“ nesenai minėjo savo 40 metų gyvavimo sukaktį, o Los Angeles Dramos sambūris irgi prie šios ribos greitai artėja, tai „Vaidilutės“ švenčia savo veiklos tik penkmetį.

Šis vienetas pirmuoju spektakliu pasirinko L. Ridlio komediją „Uošvė į namus — tylos nebebus“. Su ja dalyvauta praėjusiam — VII teatro festivalyje 1986 metų rudenį. Savo debiutą ši grupė apvainikavo dviem žymenimis, kuriuos gavo jaunieji aktoriai Vincas Olšauskas ir Audronė Kižytė. Po metų buvo pastatytos dvi vienaveiksmių veikalų premjeros — Antano Gustaičio komedijos „Kaip velnias prisiviliojo Fortūnoat Klibo sielą“ ir Kosto Ostrausko dramos „Čičinsko“ spektakliai (režisavo Darius Lapinskas).

Dar po metų buvo kibta į sudėtingą Vinco Mykolaičio Putino keturių veiksmų dramą „Daktarą Gervydą“. Ši kartą režisavo pirmajame „Vaidilutės“ pastatyme vaidinusi Laima Šulaitytė-Day. Veikalas, režisūrai talkinant ir Vilniaus Jaunimo teatro aktoriiui Petriui Steponavičiui, vėliau dar kartą buvo suvaidintas Chicagos scenoje. Petriui Steponavičiui režiuiuojant buvo pradėta repetuoti Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės „Piginėlius“, tačiau juos taip ir neįsteigta parodyti scenoje (dar yra vilčių, kad vėliau tai bus padaryta). Kita „Vaidilutės“ vaidintojų grupė lygiagrečiai pradėjo repetuoti Keturakio komediją „Amerika pirtyje“, kurios premjerą kaip tik matysime VIII teatro festivalyje. Šiame vaidinime bus du žmonės iš pradinės „Vaidilutės“ teatro vaidintojų sudėties. Tai Edis Šulaitis ir Vincas Olšauskas. Trečioji pirmojo pastatymo aktorė Laima Šulaitytė-Day, vienintelė iš „Vaidilutės“ sudėties žmonių paragavusi amerikietiškojo profesionalaus teatro duonos, šį kartą vaidina su gimininga grupe Kosto Ostrausko „Šaltkalvyje“. Du vaidintojai: Giedrė Griškėnaitė-Gillespie ir Bronius Fabijonas „Vaidilutės“ sudėtyje pasirodys pirmą kartą — „Amerika pirtyje“ pastatyme, o kiti trys — Sigitas Gudis, Aldona Pankienė ir Daiva Viktoraitė jau buvo matyti ir pernai statytoje „Daktaro Gervydo“ dramoje.

Reikia pažymėti, jog iš pradžių, rengiant „Amerika pirtyje“ pastatymą, su aktoriais nuoširdžiai dirbo scenos veteranė, režisierė ir aktorė Zita Kevalaitytė-Visockienė. Atvykus į Chicago Klaipėdos teatro režisieriui Juozui Ivanauskui, šis perėmė režisūrinį darbą ir jį labai stropiai vysto iki galo. Scenos apipavidalinimui nuoširdžiai pagalbėjo dailininkė Ada Korsakaitė-Sutkuvienė.

Beje, „Amerika pirtyje“ pradėta repetuoti kiek skirtinga sudėtimi, negu matysime premjeroje. Kai kurie vaidintojai po mėnesio, kito pavargo ir pasitraukė, nes pamatė — koks yra nedėkingas darbas scenos darbuotojo išeivijoje: kiek daug

„Vaidilutės“ teatras repetuoja „Amerika pirtyje“ VIII teatro festivaliui. Viršuje — Giedrė Griškėnaitė-Gillespie (Ago-ta), apačioje — (sėd) režisierius Juozas Ivanauskas, iš kairės: (stovi) Bronius Fabijonas (Fabčikas), Aldona Pankienė (Bekampienė), Edis Šulaitis (Bekampis), Vincas Olšauskas (Vincas; Piršlys) ir Sigitas Gudis (Antanas).

Jono Tamulaičio nuotrauka

reikia padėti pastangų, o kiek maža moralinio atpildo (jau nekalbant apie materialinį), nes daugumas „Vaidilutės“ pastatymų (išskyrus du) suvaidinti tik po vieną kartą. Galima tik įsivaizduoti — šimtai darbo valandų tik dėl vieno spektaklio! Tik „Amerika pirtyje“ pastatymas jau susilauks ir gastrolių (pirmosios numatytos Detroite šių metų gruodžio 2 dieną, vėliau — gal pakartojimas Chicagoje, na, o jeigu atsiras galimybės — tai

išvyka Lietuvon).

Žinoma, dabar yra svarbiausia gerai pasirodyti lapkričio 16 dienos vakarą Jaunimo centro scenoje. Tenka apgailestauti, jog Chicagos „Vaidilutės“ ir kita vietinė grupė, vaidinanti „Šaltkalvį“, yra savotiškai nuskriaustos, nes joms atitenka labai nepatrankus laikas — darbo dienų vakarai. Tačiau Chicagos lietuvių publika turėtų tai suprasti ir saviškius ypačiai palaikyti, nes be publikos teatras tikrai negalės

egzistuoti ir jis žlugs. Tai čia mūsų žiūrovai turėtų į šį reikalą pažvelgti realiomis akimis ir paklausti savęs — ar Chicagoje reikia savo teatro, ar jau pasitenkinsime iš kitur (daugiausia iš Lietuvos) atvykstančiomis grupėmis!

Dar trumpai norisi sustoti ties „Vaidilutės“ statoma komedija „Amerika pirtyje“, kurios autorius yra Keturakis. Šia slapyvardė pasirašinėjo du broliai Vil-

Trys ir Ostrauskas

(Atkelta iš 1 psl.)

Kosto Ostrausko „Šaltkalvis“ ir jo režisierius

„Šaltkalvis“ yra trumputė pjesė, minidrama. Ją galima perskaityti per kelias minutes, gi spektakliui numatyta bent visa valanda. Jau iš minėto Jurgio Blekaičio straipsnio žinome, kad režisierius kuria visiškai savitus spektaklius. Panaudodamas teatro priemones: vaizdą, šviesą, šešėlius, garsą, judesį, Ivanauskas išdrąsiai atskleidžia savo — ieškančio, mąstančio menininko viziją.

Jo tikslas nėra juokinti ar linksminti žiūrovą. Jį jaudina žmogaus būties problema: jo tikėjimas, meilė, sąžinė, moralė, skausmas, kanti... Šias žmogiškas būsenas režisierius rado „Šaltkalvyje“, kurios, beje, yra universalios, kiekvienam suprantamos. Scenon jis žada išvesti Ostrausko veiklą sava kompozicija, sava interpretacija, suteikti žiūrovui minties, idėjos, reginio spektaklį. Siekdamas kartu su aktoriais katarsio, režisierius mano, kad ir žiūrovas, pamiršęs savo kasdieninius rūpesčius, atsigręš į save ir susikaups. Spektaklyje pamatys ne stereotipus, kokie gana dažnai, kartais ir prieš plauką pašukuoti, mums parodomi, bet daug gilesnius žmogaus emocinius išgyvenimus.

Klystų būsime žiūrovas, jei manytų, jog Ivanauskas yra užsiangazavęs kažkokiam spiritistiniam pastatymui, tinkančiam tik labai aukštam intelektui. Prjeišingai — nupurtęs dulkes nuo paviršutiniškumo, režisierius meninim išraiškos priemonėm atskleidžia žmogaus vidinę būklę, kurią tikriausiai kiekvienas mūsų savo gyvenimo kely yra nešiojęs.

Režisierius Ivanauskas, pasiremdamas Ostrausko tekstu, ku-

ria teatrą ne pagal raidę, bet tikrąjį teatro meną, režisūros meną, tokį meną, kurio prašosi kiekvienas dramų veikalas knygos puslapiuose. Drama juk yra skirta scenai, kurioje ji turi tapti ne teksto iliustracija, bet režisieriaus, aktorių, visų teatro priemonių meninis junginys, savita kompozicija bei interpretacija, žinoma, laikantis autoriaus idėjos.

Turėdami šiame krašte daug duonos ir žaidimų, dažnai pasigendame dvasinio pakilumo, gražesnių jausmų pažadinimo,

priminimo, kad amžiname skubėjime reikėtų stabtelėti, įsiklausyti ir į save, ir į kitą žmogų. Tokį įsiklausymą mums žada režisierius Juozas Ivanauskas, Laima Šulaitytė-Day ir Vytautas Juodka.

Nepalanki diena yra ketvirtadienis (lapkričio 15 diena) šio spektaklio premjerai, tačiau argi reikia palankios dienos sielos šventei? Teatro menui???

*

P.S. Režisierius Juozas Ivanauskas VIII teatro festivaliui taip pat režisuoja Chicagos lietuvių teatro kolektyvo „Vaidilutės“ Juozo Vilkučiaičio-Keturakio

kutačiai — Antanas ir Juozas. Pirmasis mirė 1903 metais Peterburge, o antrasis — 1948 metais Augsburgėje. Dar Nepriklausomoje Lietuvoje šių šeimų žmonės ginčijosi — kuris iš jų tikrai yra veikalo autorius. Juozo Vilkučiaičio artimieji išeivijoje stengiasi įrodyti, kad autorius yra Juozas. Bet objektyvių įrodymų ir kokio nors sprendimo dar nėra padaryta ir, atrodo, reikės laukti nesuinteresuotų literatūros tyrinėtojų duomenų.

„Amerika pirtyje“ yra istorinis veikalas ta prasme, kad tai buvo pirmasis viešas lietuviškas spektaklis Lietuvoje (1899 m. rugpjūčio 20 d.). Pati komedija buvo išspausdinta 1895 metais, taigi netrukus bus šimtmetis nuo jos išspausdinimo. Nežiūrint, kad veikalas parašytas gana seniai, tačiau jis dar ir šiandien aktualus ir suprantamas šių dienų žiūrovui. Čia vaizduojama 19-ojo amžiaus pabaigos Lietuvos kaimo buitį, parodomas valstiečių naimumas ir noras išvykti į Ameriką (ar nepanašu į šių dienų ne tik kaimiečių, bet ir miestiečių lietuvių svajones!). Veikalas turi įtampą, intrigą, puikius dialogus ir kitus privalumus, kuriais pasižymi geri kūriniai. Tad veikalas nėra „pasenęs“, bet šiandien labai aktualiai vėl atsisotijantis prieš mūsų akis. Ne be reikalo jis dar vis yra vaidinamas Lietuvoje, nors išeivių scenoje jis yra labai retas paukštis. Tad VIII teatro festivalio programoje „Amerika pirtyje“ yra ne tik vienas iš dviejų premjerinių pastatymų, bet ir vienas iš aktualiausių savo turiniu.

ATITAIŠYMAS

Praėjusios savaitės *Draugo* kultūriniame priede (1990 m. lapkričio 3 d.) po straipsniu „Artėja Aštuntasis teatro festivalis (3)“ buvo praleista autorės pavardė: **Ramunė Kubiliūtė**. Autorės atsiprašome.

„Amerika pirtyje“. („Vaidilutės“ spektaklis vyks penktadienį, lapkričio 16 dieną.) Nujaučiame, kad šis „pasenęs, neįdomus“ veikalas bus atskleistas visai kitokia traktuote, nei esame įpratę komedijas matyti. Įdomu bus palyginti du visai skirtingus Juozo Ivanausko darbus: idėjinę dramą ir didaktinę komediją.

Šalia šių dviejų spektaklių ruošos, Juozas Ivanauskas dar vadovauja teatro seminarui Lituanistikos katedroje, University of Illinois. Grįžęs į Klaipėdos dramos teatrą, Juozas ketina paruošti žiūrovams Antano Škėmos „Kalėdų vaizdėlį“.

Recenzijos vietoje

(Atkelta iš 2 psl.)

publika labai gausiai atsilankydavo. Po dešimties veiklos metų, sumaniams talkininkams padedant, Vanagaitis įgyvendino prestižinį dalyką: Pasaulinės parodos Chicagoje metu, per Lietuvos dieną surengė didelį simfoninį koncertą, kuriame skambėjo Juozo Naujalo „Ruduo“, Vlodo Jakubėno Simfonija, Jurgio Karavičiaus „Karžygių maršas“, „Undinų šokis“ ir „Raganų šokis“. Chicagos simfoniniam orkestrui dirigavo dr. Eric De Lamarterio.

Po Vanagaičio mirties 1949 metais jo sumanyti dalykai ne visai užgeso. Liko — ir iki šios dienos veikia — Margučio radijo programa ir ji tęsia kultūros dvasią palaikančią koncertų ruošimo tradiciją. Jos dėka buvo paminėti lietuvių kompozitorių gimimo jubiliejai. Dabar atėjo metas ir Antano Vanagaičio šimtmetį pagerbti.

Šių metų spalio 13 dieną jis grįžo į sceną per savo muziką. Antano Vanagaičio dainėles, Manigirdui Motekaičiui muzikaliai akompanuojant, padainavo dar vis savo balso stiprumu jaunat-

Ramunė Kmieliauskaitė

Valerijos Dichavičienės nuotrauka

Ramunės Kmieliauskaitės paroda pasitinkant

Keičiantis padėčiai Lietuvoje, keičiasi ir mūsų išeivijos kultūrinis gyvenimas. Vis dažniau mus aplanko svečiai iš Lietuvos, atveždami mums savo meninius talentus — poeziją, dainą, šoki, fotografiją, tapybą. Viena iš vėliausiai į Amerikos žemyną atvykusių yra dailininkė Ramunė Kmieliauskaitė, kurios ruošiamą meno darbų parodą matysime šį mėnesį Chicagos Jaunimo centro Čiurlionio galerijoje. Parodos atidarymas bus ateinantį trečiadienį, lapkričio 14 dieną, 7:30 v.v. Prieš aplankant šią parodą, trumpai susipažinkime su pačia dailininke.

Ramunė Kmieliauskaitė gimė 1960 metais Vilniuje, o vaikystės vasaros dienas praleido Dūkijos kaime pas senelius. Baigusi Čiurlionio meno mokyklą, grafikos Birutės Žilytės klasę, tęsė studijas Dailės akademijoje, grafikos specialybę, kurią baigė 1984 metais. Parodose dalyvauja nuo 1981 metų. Tais pačiais metais Tarptautiniame ekslibirų konkurse ir parodoje Italijoje gavo trečiąją premiją. 1987 metais Dickinson College Library (Carlisle, Pa.), gavo garbės pažymėjimą (Honorable mention). Dalyvauja ir kitų kraštų parodose — Bulgarijoje, Vakarų Vokietijoje, Danijoje, Kanadoje, Australijoje. Šiais metais Vilniuje surošė individualią parodą. Priklauso Lietuvos dailininkų sąjungai.

Dailininkės Ramunės tėvas Antanas Kmieliauskas yra plačiai pasižymėjęs menininkas. Nors Ramunė sakosi, kad nuo vaikystės mėgo piešti, lipdyti, ir skulptuoti, tačiau tėvo asmenybė pastūmėjo ją į profesionalios

viškas Algirdas Brazis, o taip pat — pasidariusi beveik nepakeičiama koncertų dalyvė, techniškai išbulėjusi solistė Audronė Simonaitytė-Gaižiūnienė bei gražaus tembro dainininkas Jonas Vaznelis. Vakaro programoje dalyvavo ir Dainavos ansamblis. Kai pajutome jauno dirigento Dariaus Polikaičio talentingą ranką, kai pamatėme naujus, neįdomius vėl praslydo vanagaitiška viltis — ei, pasauli! Gal išliksime? Nuotaiką kėlė ir linksmi programos pravedėjas Vlodo Vijeikio komentarai, tartum primindami Vanagaičio pamėgtus žodžius — juokas prailgina gyvenimą...

menininkės karjerą. Dailininkė su tėvais lankė kitų kraštų meno muziejus ir galerijas, kur yra sukaupta nemažai Vakarų meno šedevrų. Matė meno kūrinius Leningrado Ermitaže, Italijos, Lenkijos, Vengrijos, Vokietijos, Čekoslovakijos muziejuose. Ir tai, savaime suprantama, padarė didelį įspūdį ir turėjo įtaką, nes niekas nepakeis, net ir geriausios reprodukcijos, originaliųjų paveikslų.

Ramunė Kmieliauskaitė reiškiasi įvairiose technikos ir meno srityse. Ji naudoja pastėles, akvarelę, daro estampus, iliustracijas, ekslibrius. Šiais metais Baltijos trienalėje dalyvavo su akvarelės darbais. Su akvarelės darbais ji atvyko ir į Chicagoje ruošiamą parodą. Šiuose darbuose dailininkė save išreiškia gamtos motyvais. Pasikliaudama, rodo, tokia apčiuopiama gamtos augmenija kaip gelėmis ir medžiais, dailininkė išsako įvairias, subtilias nuotaikas. Geriausiai tai suvoktume patys, pamatę jos originalius meno kūrinius. Aplankydami šią parodą, turėsim dar vieną gerą progą susipažinti su jauna dailininke bei jos talentinga kūryba.

Saulė Jautokaitė

• Jono Meko avangardinis, 35 minutes trunkantis filmas „Scenes from the Life of Andy Warhol“ buvo rodomas per 28-ąjį New York'o filmų festivalį, vykusį nuo šių metų rugsėjo 21 iki spalio 7 dienos Lincoln Center, New York. Filmų festivalį surengė Film Society of Lincoln Center — jame buvo rodomi 26 įprastinio ilgio filmai ir trys trumpesni avangardiniai. Nors šiemetiniame festivalyje vyravo amerikiečių ir prancūzų filmų kūrinių, jo geografine apimtis buvo labai plati — nuo Indijos, Australijos, Japonijos, Kinijos iki Portugalijos. Į festivalio seriją pateko ir du filmai iš Sovietų Sąjungos: Vitaly Kanevskio „Freeze — Die — Come to Life“ ir Pavel Lounguine's „Taxi Blues“. Filmus festivaliui atrinko Richard Pena, Film Society of Lincoln Center direktorius, Wendy Keys, šios filmų draugijos programų gamintoja, rašytojas Phillip Lopate, *Newsweek* žurnalas filmų kritikas David Ansen ir *The Christian Science Monitor* filmų kritikas David Sterrit.

Ramunė Kmieliauskaitė

Akvarelė